

Requirements for Securing and Guaranteeing Citizenship Rights in the Islamic Republic of Iran from the Perspective of the Supreme Leader

Seyyed Mohammad Kashfi*

Received: 2017/01/08

Hasan Khatami**

Accepted: 2017/02/19

Mohammad Esmail Khatami***

The emergence of citizenship rights can be considered as coinciding with the emergence of the first governments; Because the members of the society have citizenship rights according to their position and status. Islam pays special attention to civil rights and always advises governors and government officials to protect public rights. The Islamic Republic of Iran, which claims the flag of Islam at this time, is more proud of its civil rights than it was during the Taghut era. The aim of this study is to "Count and study the requirements of securing and guaranteeing citizenship rights in the Islamic Republic of Iran from the perspective of the Supreme Leader" by examining his statements from 1363 to 1399 and using the method of content analysis has answered this question that: "From the Supreme Leader's point of view, what requirements should the system of the Islamic Republic of Iran follow to ensure and guarantee citizenship rights?". The results of this research indicate that the requirements for securing and guaranteeing civil rights by the Islamic Republic from the perspective of the Supreme Leader are four: "Administration of justice", "Create welfare", "Security" and "Establishing freedom".

Keywords: Citizenship rights, Supreme Leader, Administration of justice, Create welfare, Security, Establishing freedom.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* Masters student in Faculty of Islamic Studies and Law, Imam Sadegh University, Tehran, Iran.

mhmdkshfy476@gmail.com

** Masters student in Faculty of Islamic Studies and Management, Imam Sadegh University, Tehran, Iran.

Khatami.hasan78@gmail.com

*** Masters student in Faculty of Islamic Studies and Management, Imam Sadegh University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

Mohammadesmael78@gmail.com

دوفصلنامه علمی حقوق بشر و شهروندی، مقاله پژوهشی، سال اول، شماره دوم (پیاپی ۲)، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، صص. ۲۰۷-۲۳۰

الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری

سید محمد کشفی*

حسن خاتمی**

محمداسماعیل خاتمی***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۰۱

چکیده

ظهور حقوق شهروندی را می‌توان مصادف با پیدایش نخستین حکومت‌ها دانست؛ چرا که افراد جامعه به‌حسب جایگاه و مقام خود از حقوق شهروندی برخوردار می‌باشند. دین اسلام، نسبت به حقوق شهروندی اهتمام ویژه‌ای داشته و همواره والیان و آمران حکومت‌ها را به پاسداشت حقوق عامه توصیه می‌نماید. جمهوری اسلامی ایران نیز که داعیه‌دار پرچم اسلام در این برهه از زمان می‌باشد، در زمینه حقوق شهروندی، وضع افتخارآمیزی نسبت به دوران طاغوت دارد. این پژوهش با هدف «احصاء و بررسی الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری» با بررسی بیانات ایشان از سال ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۹ و بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون به این سوال پاسخ داده است که: «از منظر مقام معظم رهبری، نظام جمهوری اسلامی ایران چه الزاماتی را باید برای تأمین و تضمین حقوق شهروندی دنبال کند؟». نتایج این پژوهش بیان می‌کند که الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی توسط جمهوری اسلامی از منظر مقام معظم رهبری چهار مورد می‌باشد که عبارت‌اند از: «اجرای عدالت»، «ایجاد رفاه»، «تأمین امنیت» و «برقراری آزادی».

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، مقام معظم رهبری، اجرای عدالت، ایجاد رفاه، تأمین امنیت، برقراری آزادی.

* دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.
mhmdkshfy476@gmail.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت صنعتی، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

Khatami.hasan78@gmail.com

*** دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت صنعتی، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Mohammadesmael78@gmail.com

مقدمه

حقوق شهروندی را می‌توان از جمله حقوق سیاسی، مدنی، اقتصادی، فرهنگی و... دانست که افراد جامعه به‌حسب جایگاه و موقعیت خود از آن برخوردار هستند. دولت‌ها مکلف‌اند این حقوق را به رسمیت شناخته و نسبت به ایفای آن تحت قوانین و ضوابط تعیین شده، بکوشند (شبان‌نیا و اسدی‌نسب، ۱۳۹۷، ص. ۲۸).

خصلت‌های ویژه و پیچیده بشر اقتضا نمود که اصول و قواعد جامعی پاسخگوی نیاز بشر در این عرصه و حامی مردم در برابر حاکمیت باشد. بعد از اعلامیه استقلال آمریکا و اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه، حقوق شهروندی به صورت جدی مطرح شد و توسط اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز تکمیل گردید. حقوق شهروندی دارای اهمیتی خاص است و امروزه جزو مهم‌ترین مباحث مربوط به حقوق اساسی در هر کشور به حساب می‌آید (احمدپور، ۱۳۸۷، ص. ۱۲۰).

شناخت مسائل مربوط به حقوق شهروندی ضروری است؛ زیرا همان‌طور که اشاره شد این حقوق ابتدا از سوی کسانی مطرح و ادعا شد که خود موارد متعددی از حقوق شهروندی ملت‌های خود را در دو جنگ جهانی به راحتی زیر نقض و تضییع کردند، حال آنکه خاستگاه این حقوق، در اسلام و اندیشه بزرگان آن است؛ همان‌طور که در حدیثی از پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) آمده است: «أَلَا كُلكُم راعٍ و كُلكُم مَسْؤُولٌ عَن رَعِيَّتِهِ» (دیلمی، ۱۳۷۱، ص. ۱۸۴)، رعیت معادل شهروند است که در متون دینی ما بدان اشاره شده است (موسوی بجنوری و مهریزی ثانی، ۱۳۹۲، ص. ۲).

به برکت نظام جمهوری اسلامی ایران و رهبری داهیمانه امامین انقلاب اسلامی، حقوق عامه و حقوق شهروندی به نسبت نظام شاهنشاهی، دچار پیشرفت و تثبیت فوق‌العاده‌ای شد. همواره امام راحل در زمان حیات پربرکتشان نسبت به پیگیری و احیای حقوق عامه توسط نظام جمهوری اسلامی که کاملاً مردمی است اهتمام ویژه داشتند، پس از ایشان مقام معظم رهبری نیز با همان دقت و جدیت این مقوله مهم پیگیری حق مردم را دنبال کرده و تمام وجهه همت خود را در پاسداشت از آن به‌کار گرفته‌اند. گام‌های مثبتی توسط جمهوری اسلامی برداشته شده، هر چند که هنوز مسیر زیادی برای تحقق کامل حقوق شهروندی باقی مانده است.

این پژوهش با روش تحلیل مضمون بر آن است به این سؤال کلیدی پاسخ دهد که:
- از منظر مقام معظم رهبری، نظام جمهوری اسلامی ایران چه الزاماتی را باید برای تأمین و تضمین حقوق شهروندی دنبال کند؟

۱. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۱. حقوق شهروندی

۱-۱-۱. تعریف حقوق

حقوق از نظر لغوی جمع حق است و آن اختیارات، توانایی‌ها و قابلیت‌هایی است که به موجب قانون، شرع، عرف و قرارداد برای انسان‌ها لحاظ شده است و در اصطلاح، اصول، قواعد و مقرراتی است که برای تنظیم روابط بین انسان‌ها با یکدیگر و انسان‌ها با دولت وضع می‌شود. قواعد حقوق، مقرراتی است که از طرف قوای صالح دولت تضمین شده و هدف آن استقرار صلح و نظم در اجتماع است (کاتوزیان، ۱۳۹۴).

۲-۱-۱. تعریف شهروند

شهروند برگردان فارسی کلمه «سیتیزن»، چنین تعریف شده است: «شهروند کسی است که به واسطه تولد یا اعطای قانونی شهروندی به وی، عضو یک کشور و جامعه سیاسی است و دارای علقه و وفاداری به آن جامعه سیاسی می‌باشد و مستحق برخورداری از تمام حقوق مدنی و حمایت‌های قانونی می‌باشد» (Germer, 1999).
شهروندی موقعیتی است اجتماعی و انسانی که افراد جامعه با برخورداری از حقوق و پذیرش تکلیف در قبال حکومت، انتظارات متقابلی را از دولت برای احقاق حقوق خود به ویژه در بعد خدمات دارند (شادمانی، ۱۳۹۵، ص. ۱۱).

۳-۱-۱. تعریف حقوق شهروندی

حقوق شهروندی ترکیبی از دو کلمه حقوق و شهروندی است و کلیه حقوقی است که یک شهروند بر اساس قوانین و مقررات و ارزش‌های مشترک در یک کشور از آن برخوردار است. این حقوق به ویژه در ارتباط دولت و دولتمردان با شهروندان و آحاد جامعه مدنظر می‌باشد که باید از طرف گروه نخست مورد رعایت و احترام قرار گیرد (Turner, 1993).

این حقوق، عطیه کسی نیست تا کسی بتواند آن را باز پس گیرد، بلکه هدیه‌ای است الهی و هیچ مقام بشری از جمله حکومت یا مقامات مذهبی این حق را اعطا نمی‌کند. این حقوق غیرقابل انتقال، غیرقابل نقض، غیرقابل تعلیق و غیرقابل انفکاک از ذات بشرند. دارای خاصیت همگانی و جهان‌شمول‌اند و هر فرد بشر در هر کجا که باشد با هر نژاد، جنس، زبان و دین از این حقوق برخوردار خواهد بود. در نهایت این حقوق، ذاتی، فطری و مربوط به طبیعت انسان‌هاست و به هیچ قرارداد و وضعی وابسته نیست (موسوی بجنوردی و مهریزی ثانی، ۱۳۹۲، ص. ۵).

مارشال، شهروندی را دربردارنده سه نوع حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی می‌داند. حقوق مدنی که عبارت‌اند از: حفظ آزادی‌های سیاسی فردی، شامل آزادی‌های شخصی، آزادی بیان، اندیشه و عقیده، حق مالکیت شخصی، حق انعقاد قرارداد معتبر و حق برخورداری از عدالت. حقوق سیاسی که دربردارنده حق مشارکت در اعمال قدرت سیاسی به‌عنوان یکی از نهادهای برخوردار از اقتدار سیاسی می‌باشد و به‌عنوان یکی از انتخاب‌کنندگان اعضای چنین نهادی در قرن بیستم با گسترش حق رأی عمومی برای همه افراد بالغ، به حقوق شهروندی تبدیل شد. همچنین وی معتقد بود که حقوق اجتماعی افراد در قرن بیستم با گسترش دولت رفاه همراه گشته است (نش، ۱۳۹۰، ص. ۱۹۳).

در ادامه به تعریف ویژگی‌های شهروندی می‌پردازیم:

- حقوق مدنی: شامل آزادی بیان، دین، مذهب، انتخاب محل سکونت، حق مالکیت، حق امنیت، حق دادرسی و برابری در مقابل قانون می‌باشد.
- حقوق سیاسی: شامل حق شرکت در انتخابات به‌عنوان انتخاب‌کننده و انتخاب‌شونده و ایجاد تشکل سیاسی و صنفی است.
- حقوق اقتصادی: که دربرگیرنده رفاه اقتصادی و تأمین اجتماعی شامل مزایای بهداشتی و درمانی و تعیین حداقل دستمزد است (نش، ۱۳۹۰، ص. ۱۹۵).

۴-۱-۱. تاریخچه حقوق شهروندی در ایران

یکی از مشهورترین اسناد مربوط به حقوق شهروندی در دوران معاصر، فرمانی است که در زمان ناصرالدین شاه و توسط امیرکبیر اعلام شده است که در آن به رعایت حقوق

مردم توسط حاکمان و نمایندگان آنها تأکید شده است. در این فرمان، شکنجه و هرگونه اقدام رذیلانه دیگری علیه متهمان ممنوع دانسته شده و حکام را از تعدی به حقوق رعایا بر حذر داشته است. اما این قانون و امثال آن در مسیر اجرا چندان پایدار نماندند؛ چرا که معمولاً وابستگی‌ها و روابط بر ضوابط و قواعد برتری می‌یافتند. عدم رعایت این قوانین در سال‌های حکومت خاندان پهلوی در ایران بسط یافت و در تمام شئون حقوق مردم نفی و مورد انکار قرار گرفت. وجود شکنجه‌گاه‌های مخوف و دادگاه‌های بیدادگر از بارزترین مصادیق نقض حقوق شهروندی در این دوران است. خاطرات مبارزان پیش از انقلاب گواه این مدعاست هر چند مقوله‌هایی از جمله شهروند، فرهنگ شهروندی و حقوق شهروندی در ادبیات حقوقی، سیاسی و جامعه‌شناسی ایران واژه‌هایی جدید به شمار می‌آیند ولی از نظر مفهومی کاملاً شناخته شده هستند.

با پیروزی انقلاب اسلامی، تأکید بر اجرای قوانین شرع، منع شکنجه، تشکیل دادگاه‌های عدل و روند منصفانه دادرسی‌ها از اقدامات اولیه در اصلاح و تأسیس نهادهای قضائی و جزایی در ایران بوده است که قانون اساسی جمهوری اسلامی اصل سوم را به حمایت از حقوق شهروندان اختصاص داده است (قاضی‌پور، ۱۳۹۴).

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، واژه‌های شهروند و حقوق شهروندی به کار نرفته است، اما از تعبیراتی همچون حقوق ملت، حقوق عمومی، حقوق عامه، حقوق فردی اجتماعی چندین بار استفاده شده است (میررمضانی؛ تیرگر و فروغی‌نیا، ۱۳۹۵). مواد ۲۲، ۲۹۰ و ۲۹۳ قانون آئین دادرسی کیفری، نقش دادستان در حفظ و احیاء حقوق عامه را پیش‌بینی کرده است.

فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (رحمة الله علیه) در سال ۱۳۶۱ را باید به عنوان نخستین پیام حقوق بشر و شهروندی پس از انقلاب اسلامی دانست و این پیام تمام وجوه کرامت و عزت انسانی را دربرمی‌گیرد و به همین دلیل با گذشت بیش از سه دهه از آن، هنوز زنده و نیازمند توجه و تحلیل و عمل می‌باشد (شادمانی، ۱۳۹۵).

اصطلاح حقوق شهروندی برای اولین بار پس از پیروزی انقلاب اسلامی با صدور بخشنامه رئیس وقت قوه قضائیه در ۲۰ فروردین ۱۳۸۳ وارد نظام حقوقی ایران شد. مفاد بخشنامه مذکور ناظر به رعایت برخی از حقوق شهروندان در بعد قضائی است.

پس از این بخشنامه، مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۳/۱/۱۵ عیناً آن را به عنوان قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی تصویب کرد. قانون‌گذار با فاصله نزدیک ۵ ماه پس از تصویب قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دامنه شمول حقوق شهروندی را علاوه بر گستره قضائی به سایر گستره‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی تعمیم داد (قاضی‌پور، ۱۳۹۴).

قانون برنامه چهارم در ماده ۱۰۰، دولت را موظف کرد که: به منظور ارتقای حقوق انسانی، استقرار زمینه‌های رشد و تعالی و احساس امنیت فردی و اجتماعی در جامعه و تربیت نسلی فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط با روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن، «منشور حقوق شهروندی» را مشتمل بر محورهای ذیل تنظیم و به تصویب مراجع ذی‌ربط برساند:

الف) پرورش عمومی قانون‌مداری و رشد فرهنگ نظم و احترام به قانون و آئین شهروندی.

ب) تأمین آزادی و صیانت از آرای مردم و تضمین آزادی، در حق انتخاب شدن و انتخاب کردن.

ج) هدایت فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی به سمت فرایندهای قانونی و حمایت و تضمین امنیت فعالیت‌ها و اجتماعات قانونی.

د) تأمین آزادی و امنیت لازم برای رشد تشکلهای اجتماعی در زمینه صیانت از حقوق کودکان و زنان.

ه) ترویج مفاهیم وحدت‌آفرین و احترام‌آمیز نسبت به گروه‌های اجتماعی و اقوام مختلف در فرهنگ ملی.

و) حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد.

ز) ارتقای احساس امنیت اجتماعی در مردم و جامعه (مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳).

۲-۱. پیشینه پژوهش

در حوزه حقوق شهروندی، پژوهش‌های زیادی انجام شده است که برخی از آنها،

حقوق شهروندی را از نگاه دینی و برخی از نگاه غربی بررسی کرده و با یکدیگر مقایسه کرده‌اند. پژوهشگران مختلفی حقوق شهروندی را از منظر جمهوری اسلامی و هم‌چنین حقوق اساسی ایران مورد مطالعه قرار داده‌اند. با توجه به اینکه حضرت امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه)، رهبر کبیر انقلاب، با صدور فرمان هشت ماده‌ای حقوق شهروندی در سال ۱۳۶۱، بر اهمیت حقوق شهروندی تأکید کرده‌اند، مبانی و اصول حقوق شهروندی از منظر امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) نیز یکی از موضوعاتی است که پژوهشگران آن را مورد مذاقه قرار داده‌اند. این پژوهش سعی دارد الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی از منظر مقام معظم رهبری را مورد بررسی قرار دهد که در این زمینه تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است و تنها، حقوق شهروندی از نگاه امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) و قانون اساسی و جمهوری اسلامی بررسی شده است.

در ذیل، می‌توان فهرست پژوهش‌های پیشین به همراه نتایج آنها را در این زمینه مشاهده نمود:

جدول ۱: پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان پژوهش	منبع	نتایج پژوهش
۱	مبانی دینی حقوق شهروندی	(پورسعید و توتونچیان، ۱۳۹۹)	این مقاله بر اساس روش توصیفی - تحلیلی، با تحقیق در مبانی و ادله فقهی و استناد به دلیل عقل در امور امضایی و اصالة الجواز، مبانی مشروعیت حقوق شهروندی را فراهم کرده است.
۲	اصول حاکم بر حقوق شهروندی در اسلام	(شبان‌نیا و اسدی‌نسب، ۱۳۹۷)	این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع اسلامی، اصول بنیادین حاکم بر حقوق شهروندی را استخراج کرده به این نتیجه رسیده است که اصولی از قبیل حاکمیت مطلق الهی، توجه به مصالح اخروی بر دنیوی و تقدم حق حیات معنوی، کرامت انسانی، عدالت، تناسب رفتاری، مصلحت، تلازم حق و تکلیف تأثیری بنیادین بر ترسیم حقوق شهروندی دارند.

ردیف	عنوان پژوهش	منبع	نتایج پژوهش
۳	حقوق فردی شهروندی در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد فقهی امام خمینی (رحمة الله علیه)	(افشار احمدی؛ روحانی مقدم و آقای بیجستانی، ۱۳۹۷)	این پژوهش با روش های تحقیقی کتابخانه ای، میدانی و مطالعه اسنادی، حقوق فردی شهروندی را در جمهوری اسلامی ایران با استناد به بیانات امام خمینی (رحمة الله علیه) مورد پژوهش قرار داده است.
۴	تأثیر حاکمیت قانون در تأمین حقوق شهروندی	(جوادی، ۱۳۹۷)	مقاله با شیوه تحلیلی و توصیفی با هدف پاسخگویی به چگونگی رعایت حقوق شهروندی توسط حاکمیت قانون از طرف نظام قانون گذاری و تضمین آن توسط طبقه حاکمه، به این نتیجه رسید که قانون گذاری مناسب و اعتقاد شهروندان به اجرای آن، می تواند حاکمیت قانون را ابزاری جهت تأمین حقوق شهروندی گرداند.
۵	حقوق شهروندی از منظر امام خمینی (رحمة الله علیه)	(شادمانی، ۱۳۹۵)	این مقاله سعی دارد با توجه به دغدغه امام خمینی برای حقوق شهروندی در اوایل انقلاب و مورد توجه بودن آن در سیره نظری و عملی ایشان، به بررسی آثار حضرت امام به ویژه صحیفه امام و همچنین فرمان هشت ماده ای امام خمینی به عنوان نخستین پیام حقوق بشر و شهروندی پس از انقلاب اسلامی، پردازد.
۶	جایگاه حقوق شهروندی در پرتو قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	(میرمضانی؛ تیرگر و فروغی، ۱۳۹۵)	مقاله، به این هدف می پردازد که کدام یک از قوانین کشور در پیوند با حقوق شهروندی و چه ضمانتی برای اجرای این قوانین وجود دارد.
۷	آشنایی با حقوق شهروندی در اسلام، حق حیات	(عرب عامری و سرجوانی شیراز، ۱۳۹۴)	این تحقیق تلاش دارد تا اثبات کند که در حال حاضر برقراری نظام ذمه و جزیه هیچ گونه محذوری نداشته و پیدایش مقررات بین المللی و

ردیف	عنوان پژوهش	منبع	نتایج پژوهش
	غیرمسلمانان در حکومت اسلامی		ایجاد مرزبندی‌های جدید در بین کشورها و تدوین قراردادهای دو جانبه و چند جانبه بین آنها نوعاً مغایرتی با قوانین شرع ندارند.
۸	مبانی و اصول حقوق شهروندی در اندیشه امام خمینی (رحمة الله علیه) و تفاوت‌های آن با حقوق شهروندی در غرب	(انصاری و نظری، ۱۳۹۴)	این پژوهش با هدف بررسی اصول شکل‌دهنده حقوق شهروندی در اندیشه‌های امام خمینی (رحمة الله علیه) و تفاوت آن حقوق شهروندی در غرب، بر اساس روش کتابخانه‌ای و اسنادی و با استفاده از روش‌های تفسیری زمینه‌مند به این نتایج رسید که اصول مبانی حقوق شهروندی در نظر امام خمینی، برگرفته از مسئله حق و تکلیف در دین مبین اسلام است و امام به نظام ولایی تحت ولایت فقیه اعتقاد داشت که مردم از اهمیت فوق‌العاده تأسیسی، مشارکتی و نظارتی برخوردار هستند. از تفاوت‌های حقوق شهروندی در اندیشه امام با غرب، توجه به اخلاق و ارزش‌های متعالی انسانی می‌باشد.
۹	ریشه‌های حقوق شهروندی مذکور در قانون اساسی در شریعت اسلام	(پروین و فرج‌پور اصل مرندی، ۱۳۹۴)	در این پژوهش با اتخاذ روش توصیفی و تحلیلی با هدف سنجش سازگاری حقوق شهروندی مبتنی بر آزادی‌های حقوق نسل اول با بایدهای مردم‌سالاری دینی ایران و مهم‌ترین منابع حقوق اساسی ایران (قرآن و روایات) سعی دارد مشخص کند که حقوق شهروندی ایرانی مثل دیگر نظام‌های داخلی در یک نسبت فرهنگی هم‌سو با ارزش‌های اسلامی خود می‌باشد یا خیر.
۱۰	حقوق شهروندی از نگاه امام خمینی (رحمة الله علیه)	(موسوی بجنوری و مهریزی ثانی، ۱۳۹۲)	از آنجایی که امام خمینی (رحمة الله علیه) در رابطه با حقوق شهروندی دارای دیدگاه‌های بنیادین می‌باشد و رویکرد نظری ایشان بر مبنای حقوق امت بنا شده است، این پژوهش بر اساس بینش امام خمینی، سه حق محوری مطرح در

ردیف	عنوان پژوهش	منبع	نتایج پژوهش
			حوزه حقوق شهروندی (آزادی، عدالت و امنیت) را با تکیه بر اندیشه امام مورد بررسی قرار داده است.
۱۱	درآمدی بر مبانی حقوق شهروندی در اسلام	(احمدپور، ۱۳۸۷)	این مقاله سعی دارد ثابت کند که انسان در اندیشه اسلامی، فردی حق‌مدار است که برای رسیدن به حقوق شایسته خود نیازمند انجام اموری به عنوان تکالیف است. از لوازم حتمی و مبنایی زندگی افراد در جامعه اسلامی، شناسایی و تعیین قواعدی برای زندگی اجتماعی از جمله حقوق شهروندی می‌باشد.

۲. روش‌شناسی پژوهش

در علوم اجتماعی و انسانی، تحقیقات کیفی بیشتر از تحقیقات کمی رشد دارد و از آنجایی که لازمه کسب نتایج مفید، تحلیل روشمند داده‌ها است نیازمند ابزارهای تحلیلی هستیم. یکی از ساده‌ترین و کارآمدترین روش‌های تحلیل کیفی، تحلیل مضمون است که به طور گسترده‌ای استفاده می‌شود.

تحلیل مضمون، روشی است برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی که داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun & Clarke, 2006). تحلیل مضمون، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در تحلیل‌های کیفی است که بویاتزیس آن را ابزاری مناسب برای روش‌های مختلف معرفی می‌کند (Boyatzis, 1998, p. 4).

در این پژوهش به منظور بررسی الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری بر اساس روش کتابخانه‌ای اطلاعات را گردآوری نموده و از روش تحلیل مضمون برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

۳. یافته‌های پژوهش

۳-۱. تحلیل مضامین پایه

پس از بررسی تمام بیانات مقام معظم رهبری بین سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۹، مطالبی که از آنها الزامات حقوق شهروندی استنباط می‌شده است، برای مقوله‌بندی داده‌ها و تفسیر آنها از روش تحلیل مضمون استفاده شد. ایشان در خصوص حقوق شهروندی از الفاظ حقوق شهروندی، حقوق مردم، حقوق بشر، حقوق انسان‌ها، حق الناس، حقوق عامه و احیای حقوق عامه استفاده کرده‌اند.

در مرحله نخست با مطالعه دقیق بیانات مقام معظم رهبری، همه افکار مستقل مفاهیم و نکات مهم به عنوان مضامین پایه استخراج شد که در جدول شماره ۲ ارائه می‌شود:

جدول ۲: نمونه‌ای از مضامین شناسایی شده از بیانات مقام معظم رهبری

مضمون پایه	منبع	متن اصلی
لزوم جهت‌گیری تعلیم و تربیت به سمت عدالت	بیانات در دانشگاه فرهنگیان ۱۳۹۷/۰۲/۱۹	جهت‌گیری تعلیم و تربیت کشور باید به سمت برخورداری از عدالت باشد.
لزوم توجه به عدالت در مدیریت آموزش و پرورش	بیانات در دیدار معلمان سراسر کشور ۱۳۸۵/۰۲/۱۲	اگر ما در مدیریت آموزش و پرورش به مسئله عدالت توجه کنیم، نتیجه این خواهد شد که در آینده کشور، عدالت نسبی بین قشرها و مناطق کشور برقرار خواهد شد.
لزوم هدر نرفتن استعدادها در محیط آموزش و پرورش	بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان ۱۳۷۶/۰۲/۱۰	در محیط آموزش و پرورش باید کاری بشود که حتی یک استعداد، از میان این میلیون‌ها نوجوان و جوان ایرانی هدر نرود.
فرق نداشتن تحصیل علم بین دختر و پسر از نظر اسلام	بیانات در جمع زنان شهر ارومیه ۱۳۷۵/۰۶/۲۸	دین، برای تحصیل علم، میان دختر و پسر فرقی نمی‌گذارد.
نیاز بودن عدالت در همه امور کشور	بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۸۹/۰۵/۲۷	گسترده‌ترین عدالت، عدالت قضائی، عدالت اقتصادی، عدالت در گزینش‌ها، عدالت در تقسیم منابع و فرصت‌های کشور بین گروه‌ها،

مضمون پایه	منبع	متن اصلی
		عدالت جغرافیایی، اینها مسائل خیلی مهمی است؛ اینها همه نیازهای ماست.
عدالت، جزئی از اجزا حقیقی جمهوری اسلامی	بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت ۱۳۸۷/۰۹/۲۴	عدالت، کرامت انسان، حفظ ارزش‌ها، سعی برای ایجاد برادری و برابری، اخلاق، ایستادگی در مقابل نفوذ دشمن؛ اینها آن اجزاء ساخت حقیقی و باطنی و درونی نظام جمهوری اسلامی است.
لزوم عدالت‌خواهی مردم در امور داخلی و خارجی	بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد حضرت علی (علیه‌السلام) ۱۳۸۷/۰۴/۶	مردم ما باید بیشترین چیزی را که می‌خواهند، عدالت و انصاف باشد؛ هم در امور داخل کشور، هم در مسائل جهانی.
تعمیم عدالت به همه میدان‌های قضاوت سیاسی و اجتماعی، جزو نوآوری‌های جمهوری اسلامی	بیانات در دیدار روحانیون استان سمنان ۱۳۸۵/۰۸/۱۷	مسئله عدالت و تعمیم آن به همه میدان‌های قضاوت‌های سیاسی و اجتماعی، جزو افکار و نوآوری‌های جمهوری اسلامی در عرصه سیاسی دنیای امروز است که غرب را به چالش می‌کشد.
معنی نداشتن پیشرفت بدون عدالت در منطق جمهوری اسلامی	بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی ۱۳۸۵/۰۱/۰۱	در منطق جمهوری اسلامی، توسعه و پیشرفت بدون عدالت معنی ندارد.
عدالت، هدف بزرگ نظام جمهوری اسلامی	بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری ۱۳۸۴/۰۵/۱۲	عدالت، شعار اصلی و هدف بزرگ انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی بوده و هست.

۲-۳. جمع‌بندی مضامین

پس از تحلیل مضامین پایه به مضامین سازمان دهنده می‌رسیم و از تحلیل مضامین سازمان دهنده، مضامین فراگیر به دست می‌آید که در جدول شماره ۳ قابل مشاهده است:

جدول ۳: جمع‌بندی مضامین و استخراج مضامین فراگیر

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه
اجرای عدالت	عدالت محوری	<p>لزوم جهت‌گیری تعلیم و تربیت به سمت عدالت+ لزوم توجه به عدالت در مدیریت آموزش و پرورش+ لزوم هدر نرفتن استعدادها در محیط آموزش و پرورش+ فرق نداشتن تحصیل علم بین دختر و پسر از نظر اسلام+ نیاز بودن عدالت در همه امور کشور+ عدالت، جزئی از اجزا حقیقی جمهوری اسلامی+ لزوم عدالت‌خواهی مردم در امور داخلی و خارجی+ تعمیم عدالت به همه میدان‌های قضاوت سیاسی و اجتماعی، جزو نوآوری‌های جمهوری اسلامی+ معنی نداشتن پیشرفت بدون عدالت در منطق جمهوری اسلامی+ عدالت، هدف بزرگ نظام جمهوری اسلامی+ عدالت پایه انقلاب+ متکی بودن نظام اسلامی بر عدل در روابط همه انسان‌ها+ عدم تأثیرپذیری عدالت از چیزی+ لزوم اجر نهادن عدالت+ عدالت مهم‌ترین حرف نظام اسلامی+ پرچم‌دار بودن انقلاب در عدالت+ عدالت، سرآغاز مسائل کشور+ لزوم منتهی شدن مجموعه قوانین به سمت عدالت+ عدالت، پیام نظام اسلامی+ عدالت، جزو بزرگ‌ترین توصیه اسلام+ محکوم بودن هر بی‌عدالتی+ مبنا بودن عدالت در نظام اسلامی+ نظام عدالت بودن نظام اسلامی+ عدالت اجتماعی، اساس در نظام اسلامی+ قیام جمهوری اسلامی برای استقرار عدل+ نظام اجتماعی بودن عدل در جمهوری اسلامی+ عدالت اجتماعی، از شاخص‌های مهم جمهوری اسلامی+ جمهوری اسلامی یعنی نظام مبتنی بر عدالت اجتماعی+ معنا پیدا کردن جمهوری اسلامی با پیگیری عدالت اجتماعی+ عدالت اجتماعی از اصول اصلی نظام اسلامی+ عدالت اجتماعی از بزرگ‌ترین توصیه‌های اسلام+ لزوم اهتمام به مسئله عدالت اجتماعی</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
	لزوم و اهمیت تأمین عدالت	<p>تداوم راه عدالت توسط جمهوری اسلامی + رساندن بشر به عدالت توسط حکومت علوی + لزوم پرداختن به عدالت + پیگیری قضیه عدالت توسط دولت + رعایت مسئله فساد ستیزی + قوه قضائیه متکفل استقرار عدالت + عدالت بیشترین نیاز جامعه + استقرار عدالت محور اصلی شعارهای نظام اسلامی + ریشه‌کن کردن فساد، وظیفه اسلامی ما + از بین بردن تبعیض، وظیفه اسلامی ما + لزوم توجه به برقرار کردن عدالت در کشور + لزوم توجه به از بین بردن فساد در کشور + رقابت بین قوه‌ها در مبارزه با فساد + رقابت بین قوه‌ها در مبارزه با رشوه‌خواری + رقابت بین قوه‌ها در مبارزه با افراد دارای نیت سوء + عدالت از اهداف قبول مناصب دولتی در نظام جمهوری اسلامی + رعایت عدالت در میان مردم، نقطه محوری مسئولیت + رعایت انصاف در قضایای مردم، نقطه محوری مسئولیت + لزوم توجه همه مسئولان دولت و قضائی به رعایت عدالت در همه امور + برقراری عدل حقیقی اسلامی در جامعه + تأمین عدالت اجتماعی، رکن اصلی در مسائل داخلی + لزوم کار و تلاش برای مبارزه با فساد توسط مسئولان دولتی + عدل، بالاترین چیز در یک نظام اجتماعی + ظلم بودن تحمیل کار سنگین به زن + آمدن اسلام برای ایجاد حکومت عادلانه + لزوم توجه به عدالت‌طلبی + انقلاب، پرچم‌دار عدالت + اصلی‌ترین مأموریت مسئولین، اقامه عدل + هدیه دادن عدالت به ملت‌ها توسط اسلام + لزوم بودن عدالت به عنوان یکی از ارکان اصلی الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی + استقرار عدالت در جامعه، قصد انقلاب + ادامه دادن راه جمهوری اسلامی در پرتو عدالت + عدالت دارای بیش‌ترین اهمیت + لزوم تشکیل یک جامعه همراه با عدالت توسط مدیران یک کشور + لزوم حرکت مسئولان کشور به سمت عدالت + لزوم رعایت عدالت توسط مسئولان کشور + ایجاد جامعه عادلانه، هدف نظام جمهوری اسلامی + لزوم معنابخشی عدالت، مهم‌ترین وظیفه مسئولان + بلند کردن پرچم عدالت توسط نظام جمهوری اسلامی + لزوم تأمین عدالت در همه مراحل + لزوم اجرای عدالت</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
		<p>لزوم بودن عدالت در کشور+ به وجود آوردن عدالت در میان مردم طبق خواسته اسلام، فلسفه جمهوری اسلامی+ همه مجاهدت‌ها در مسیر تأمین عدالت+ تلاش برای عدالت اجتماعی، بزرگ‌ترین مسئولیت+ لزوم استقرار عدالت در جامعه+ مبارزه علیه فساد، راه رسیدن به عدالت+ لزوم رعایت عدالت اجتماعی+ عدالت، نیاز عمده کشور+ سلامت و کارآمدی قوه قضائیه، تضمین تحقق عدالت+ محتاج بودن دنیا به عدالت به وجود آمده توسط نظام اسلامی+ لزوم دفاع شیجاعانه از عدالت در جامعه توسط قوه قضائیه+ اهمیت داشتن اجرای عدالت برای دستگاه قضائی+ اولین کار نظام اسلامی، ایجاد قسط و عدل+ ایجاد عدالت، تلاش نظام اسلامی+ لزوم پیگیری عدالت+ تأمین عدالت، هدف اصلی در کشور+ وجود انقلاب برای برقراری عدالت+ اقامه قسط و عدل، تکلیف اصلی قوه قضائیه+ حکومت اسلامی اهرمی برای استقرار عدالت+ تأمین عدالت اجتماعی، هدف جمهوری اسلامی+ رسیدن به عدالت اجتماعی از آرمان‌های نظام اسلامی+ گسترش مالکیت در سطح عموم مردم به منظور تأمین عدالت اجتماعی+ لزوم رعایت عدالت به عنوان یکی از اساسی‌ترین عناصر در نظام جمهوری اسلامی+ لزوم رعایت عدالت اجتماعی+ لزوم رعایت عدالت اقتصادی+ لزوم اهتمام اصلی دولت برای ایجاد عدالت+ لزوم پیگیری عدالت اجتماعی+ استقرار عدالت اجتماعی به معنای کامل+ لزوم استقرار عدالت اجتماعی در کشور به همان شکل اسلامی+ تأمین عدالت اجتماعی، اولین ارزش در نظام جمهوری اسلامی+ لزوم کار کردن برای تأمین عدالت اجتماعی+ کار کردن مسئولان برای مبارزه با فساد</p>
ایجاد رفاه	اهمیت مسئله اشتغال	<p>اهمیت مسئله اشتغال+ لزوم کار و تلاش برای ایجاد اشتغال توسط مسئولان دولتی+ اشتغال، نقطه کلیدی کشور+ لزوم تمرکز مسئولین بر اشتغال+ به وجود آمدن اشتغال در کشور با احیا کردن واحدهای تولیدی+ معطف کردن ذهن‌ها به حل اشتغال+ کار کردن مسئولان برای ایجاد اشتغال</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
	اهمیت و لزوم حل مشکلات مردم	<p>دغدغه‌مندی مقام معظم رهبری نسبت به مسئله معیشت مردم+ دفاع و حمایت مقام معظم رهبری از اقدام مسئولین جهت گشایش امور مردم+ حل مشکلات مردم دغدغه اصلی دولت‌ها+ برخورداری از اقتصاد شکوفا، انتظار به حق مردم+ بودن رفاه عمومی، انتظار به حق مردم+ نجات یافتن طبقه ضعیف از مشکلات، انتظار به حق مردم+ لزوم پرداختن مسئولان به حل مشکلات مردم+ اولویت‌دار بودن مسئله مهار تورم از مسائل اقتصاد+ اولویت‌دار بودن تأمین نیازهای اساسی مردم از مسائل اقتصاد+ اولویت‌دار بودن تحرک بخشیدن به تولید ملی از مسائل اقتصاد ما+ متمرکز کردن همه توان و نیرو برای حل مشکلات مردم و کشور+ لزوم توجه مسئولین به رفع مشکلات مردم+ لزوم همت گماشتن مسئولین برای رفع مشکلات+ اهتمام به رفع عوامل مشکل‌ساز برای مردم توسط مسئولان+ رعایت حمایت از طبقات ضعیف+ رعایت نگاه به مناطق دوردست و محروم+ رعایت توجه به مشکلات گوناگون مردم+ لزوم حل مشکلات اقتصادی مردم+ خدمت کامل برای حل مشکلات مردم، شکر توجه مردم+ ناظر بودن قانون به مشکلات زندگی مردم+ برطرف کردن مشکلات با همت مسئولین و مردم+ رسیدگی به مشکلات مردم محور اصلی شعارهای نظام اسلامی+ تسهیل زمینه‌های رشد و پیشرفت ملت ایران محور اصلی شعارهای نظام اسلامی+ درک کردن نیاز ملت توسط مسئولان کشور و رفع آن+ توجه ویژه به طبقه مستضعف، وظیفه اسلامی ما+ لزوم توجه به از بین بردن فقر در کشور+ نظام جمهوری اسلامی، نظامی برای رفع مشکلات مادی و معنوی انسان‌ها+ کم شدن فاصله بین قشرهای مختلف در نظام جمهوری اسلامی+ لزوم تسهیل زندگی فعلی مردم توسط دولت+ لزوم سرلوحه قرار دادن گشایش و امور اقتصادی کشور توسط رئیس‌جمهور+ لزوم سرلوحه قرار دادن برطرف کردن مشکلات مردم توسط رئیس‌جمهور+ لزوم جدیت مسئولان کشور برای گشودن گره‌های مردم+ توانایی نظام جمهوری اسلامی در رفع همه گرفتاری‌های ملت ایران+ تأمین آسایش مردم از اهداف قبول مناصب دولتی در نظام جمهوری اسلامی+ رعایت حدود</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
		<p>و حقوق مردم، نقطه محوری مسئولیت+ تلاش برای تأمین امور مردم، نقطه محوری مسئولیت+ اصل بودن نیازهای مردم برای حاکم+ درک کردن نیازهای مردم توسط مسئولان و تأمین آن+ هدف قرار دادن رفع مشکلات ملت توسط مسئولان+ برطرف کردن مشکلات زندگی مردم، وظیفه بزرگ دولت+ اداره مردم و رسیدن به مشکلات آنان، وظیفه اصلی+ رعایت طبقات ضعیف و محروم، رکن اصلی در مسائل داخلی+ پرداختن به مشکلات مردم+ پرداختن به مسئله معیشت و اقتصاد+ لزوم کار و تلاش برای باز کردن گره‌های امور معیشت مردم توسط مسئولان دولتی+ لزوم کار و تلاش برای رونق دادن به اقتصاد کشور توسط مسئولان دولتی+ پرداختن به امور اقتصادی مردم از واجبات حکومت+ لزوم مورد توجه قرار دادن طبقات محروم+ لزوم تقسیم ثروت ملی در میان همه مردم+ رفاه عمومی، اساس در نظام اسلامی+ در نظر گرفتن حق توده‌های وسیع مردم از اصول اصلی نظام اسلامی+ پر کردن فاصله طبقاتی از اصول اصلی نظام اسلامی+ لزوم اهتمام اصلی دولت برای رفع محرومیت+ لزوم کار کردن برای رفاه کشور+ لزوم کار کردن برای رفع نیازهای مادی ملت+ لزوم رفع نیاز زن شاغل به محیط امن در خانواده+ پرداختن مسئولین به مسائل اقتصادی+ منعطف کردن ذهن‌ها به حل مشکلات مردم+ منعطف کردن ذهن‌ها به حل مسائل معیشتی مردم+ منعطف کردن ذهن‌ها به حل اقتصادی مردم+ کار کردن مسئولان برای باز کردن گره‌های امور معیشت مردم+ کار کردن مسئولان برای رونق دادن به اقتصاد کشور</p>
تأمین امنیت	اساسی بودن نیاز به امنیت	<p>امنیت، حق بزرگ حجاج بر حکومت+ امن زندگی کردن مردم+ امنیت از اساسی‌ترین نیازهای ملت+ امنیت نیاز اساسی انسان‌ها+ امنیت خواسته مهم بشر+ امنیت و صلح از خواسته‌های اساسی بشر+ ارتباط راه‌های امنیت به تمام محیط‌های مهم انسان+ امنیت از اولین نیازهای کشور+ مکه وسیله‌ای برای امنیت انسان‌ها+ امنیت از حقوق مردم+ بخشیدن امنیت و آرامش به انسان توسط دین+ آرامش مهم‌ترین نیاز بشر+ امنیت، امنیت عموم مردم بودن در نظام اسلامی+ امنیت ضرورت انسان در همه شئون زندگی+ پایمال شدن یکی از برترین</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
		<p>حقوق انسان‌ها با نبود امنیت در جامعه+ امنیت از بزرگ‌ترین خصوصیات اجتماعی+ احساس امنیت مردم در کنار قوه قضائیه</p> <p>امنیت از اساسی‌ترین کارها+ امنیت لازمه افزایش ایمان انسان‌ها+ پیشرفت کشور در گرو امنیت آن+ امنیت بستر حیاتی برای همه کارها+ حصول علم در سایه امنیت+ حصول پیشرفت در سایه امنیت+ حصول تکنولوژی در سایه امنیت+ حصول ثروت در سایه امنیت+ حصول معنویت در سایه امنیت+ امنیت از ارکان اصلی پیشرفت و سربلندی کشور+ بهره‌برداری از علم در گرو امنیت کشور+ بهره‌برداری از ایمان در گرو امنیت کشور+ استقرار عدالت در جامعه در گرو امنیت کشور+ اهمیت احساس امنیت توسط مردم در مراجعه یا دستگاه قضا+ امنیت از اساسی‌ترین نیازهای کشور+ امنیت شرط اول حرکت عظیم اجتماعی ملت</p> <p>نیروهای مسلح از مهم‌ترین حصارهای امنیت رعیت+ ایجاد امنیت وظیفه جمهوری اسلامی+ امنیت اخلاقی و اجتماعی وظیفه جمهوری اسلامی+ حفظ امنیت توسط جمهوری اسلامی+ حفظ امنیت کشور توسط مسئولان مربوطه+ حفظ امنیت مرزها توسط مسئولان مربوطه+ حفظ امنیت عمومی زندگی مردم توسط مسئولان مربوطه+ تداوم راه امنیت توسط جمهوری اسلامی+ لزوم امنیت با وجود جوانان با ارزش در نیروهای مصلح+ برگزاری انتخابات ایران در دوران انقلاب در نهایت امنیت+ رساندن بشر به امنیت توسط حکومت علوی+ لزوم احساس امنیت جان توسط مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران+ لزوم احساس امنیت مال توسط مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران+ لزوم احساس امنیت فرزندان توسط مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران+ لزوم احساس امنیت ناموس توسط مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران+ لزوم احساس امنیت فکر و عقیده توسط مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران+ لزوم احساس امنیت سرمایه‌گذاری و فعالیت اقتصادی توسط مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران+ با قدرت عمل کردن نظام اسلامی برای پاسداری از امنیت مردم+ تأمین امنیت وظیفه نیروی انتظامی+ لزوم اعمال قدرت از طرف حاکمیت برای تأمین امنیت+ لزوم تأمین امنیت</p>
	<p>اهمیت امنیت</p> <p>ضرورت و اهمیت تأمین امنیت</p>	

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
		<p>انسان‌ها توسط حکومت اسلامی + حفظ امنیت اسلامی در محیط جامعه، اساسی‌ترین کار نیروی انتظامی + لزوم تأمین امنیت انسان در نظام اسلامی + لزوم وجود امنیت در حکومت اسلامی + امنیت وظیفه اصلی نیروی انتظامی + ثبوت امنیت در سرتاسر کشور توسط نیروی انتظامی + تأمین امنیت عمومی، رکن اصلی در مسائل داخلی + متوجه مزاحم‌ها بودن، یکی از وظایف نظارتی دستگاه حکومت</p>
برقراری آزادی	آزادی محوری در جامعه	<p>لزوم تحصیل کودکان در مدارس + ضعف توانایی آموزش و پرورش برای تربیت نسل‌های گوناگون + آزادی در تعلم و تربیت، جزو حقوق انسان‌ها + فراهم کردن زمینه جامعه انسانی برای شکفتن استعدادها از اهداف قبول مناصب دولتی در نظام جمهوری اسلامی + حق الناس بودن انتخابات + حق داشتن ملت برای انتخاب مدیر کشور + حق حیات، بالاترین حق مردم + تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی + اجازه مشترک داشتن زن و مرد در همه فعالیت‌های زندگی + کاملاً باز بودن میدان فعالیت علمی و اقتصادی و سیاسی برای زنان از نظر اسلام + اجازه داشتن زنان برای شرکت در فعالیت‌ها به قدر توان جسمی و نیازها + وارد کردن آزادی حقیقی در جامعه ما توسط جمهوری اسلامی + اعتقاد داشتن به آزادی به عنوان یک مسئله واقعی + لزوم داشتن آزادی عقلایی در تحقیق علمی + لزوم توجه به آزادی + بلند کردن پرچم آزادی توسط جمهوری اسلامی در دنیای اسلام + داشتن اعتقاد ریشه‌دار و دارای مبنای دینی ما به آزادی + انقلاب، پرچم‌دار آزادی + مظهر آزادی و قدرت انتخاب و رشد ملت ایران بودن انتخابات ریاست جمهوری + آزادی، هدیه انقلاب + تعلق داشتن آزادی به مردم + آزادی در تعلیم و تربیت، حقوق مسلم انسان‌ها + اهمیت آزادی در حد حق حیات + حق انسانی بودن فلسفه آزادی + بی‌نظیر بودن آزادی و دموکراسی جمهوری اسلامی در بین تمام کشورهای منطقه + انتخابات، مظهر آزادی + بی‌سابقه بودن آزادی زمان انقلاب + به بهترین وجه وجود داشتن استقلال در جمهوری اسلامی + به بهترین وجه وجود داشتن آزادی در جمهوری اسلامی + آزاد بودن انسان‌ها + ممنوعیت سلب آزادی انسان‌ها + پرچم‌دار بودن</p>

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
		انقلاب در آزادی + اشکال نداشتن کار کردن زنان در مشاغل اجتماعی و سیاسی + وجود مسئولیت اجتماعی بر دوش خانم‌ها در کنار مسئولیت امور داخلی خانه
	اهمیت آزاداندیشی	داشتن اعتقاد راسخ به آزاداندیشی + لزوم حمایت صریح از برخورد افکار به شکل سالم + آزاد بودن همه گونه اندیشه‌ای در جمهوری اسلامی + عدم برخورد با صاحب اندیشه مخالف با ما + جمهوری اسلامی یعنی نظام مبتنی بر آزادی فکر

بر اساس تجزیه و تحلیل، الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی از منظر مقام معظم رهبری در نمودار شماره ۱ نمایش داده می‌شود.

نمودار ۱: الگوی تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی
از منظر مقام معظم رهبری

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

الف) نتیجه‌گیری

حقوق شهروندی، مجموعه‌ای از حقوق عمومی و خصوصی است که بیانگر حقوق ذاتی و فطری انسان‌ها در اجتماع می‌باشد. این حقوق، قابل سلب از شهروندان نیست و دولت‌ها ملزم به حفظ و رعایت آن هستند. در دین اسلام اهتمام ویژه‌ای نسبت به حقوق شهروندی وجود دارد و در احادیث و روایات بدان اشاره شده است. به برکت نظام جمهوری اسلامی، حقوق شهروندی در ایران نسبت به دوره شاهنشاهی وضع بهتری پیدا کرد. این پژوهش به منظور بررسی و احصاء الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری، با بررسی بیانات ایشان بین سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۹ با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی توسط جمهوری اسلامی ایران را در چهار مورد «اجرای عدالت»، «ایجاد رفاه»، «تأمین امنیت» و «برقراری آزادی» بیان می‌کند. بر اساس این تحقیق:

یک. «اجرای عدالت» شامل عدالت‌محوری، لزوم و اهمیت تأمین عدالت، دو. «ایجاد رفاه» شامل اهمیت مسئله اشتغال، اهمیت و لزوم حل مشکلات مردم، سه. «تأمین امنیت» شامل اساسی بودن نیاز به امنیت، اهمیت امنیت، ضرورت و اهمیت تأمین امنیت،

چهار. «برقراری آزادی» شامل آزادی‌محوری در جامعه، اهمیت آزاداندیشی است. نوآوری این پژوهش، بررسی و احصاء الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری است که تاکنون بدان پرداخته نشده و پژوهش‌هایی درباره حقوق شهروندی از منظر امام خمینی و قانون اساسی انجام گرفته است.

ب) پیشنهاد

- بررسی و ارائه مدل برای نهادهای مختلف جمهوری اسلامی ایران در راستای چگونگی برآورده سازی الزامات تأمین و تضمین حقوق شهروندی از جمله آزادی، عدالت، امنیت و رفاه،
- بررسی کارکرد جمهوری اسلامی ایران در تحقق تأمین و تضمین حقوق شهروندی در طول عمر ۴۰ ساله خود.

1. Citizen

کتابنامه

۱. احمدپور، ایوب (۱۳۸۷). «درآمدی بر مبانی حقوق شهروندی در اسلام». مجله پژوهش های اسلامی، سال دوم (۳)، صص. ۱۱۹-۱۴۲.
۲. افشار احمدی، ایرج؛ روحانی مقدم، محمد و آقایی بجزستانی، مریم (۱۳۹۷). «حقوق فردی شهروندی در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد فقهی امام خمینی (رحمة الله علیه)». مجله اخلاق زیستی، پیاپی (۲۸)، صص. ۱۷-۲۸.
۳. انصاری، منصور و نظری، محمدعلی (۱۳۹۴). «مبانی و اصول حقوق شهروندی در اندیشه امام خمینی (رحمة الله علیه) و تفاوت‌های آن با حقوق شهروندی در غرب». فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، (۴)، صص. ۷-۳۳.
۴. پروین، خیرالله و فرج‌پور اصل مرندی، علی اصغر (۱۳۹۴). «ریشه‌های حقوق شهروندی مذکور در قانون اساسی در شریعت اسلام». مطالعات حقوق بشر اسلامی، (۸)، صص. ۴۳-۶۲.
۵. پورسعید، رامین و توتونچیان، مهری (۱۳۹۹). «مبانی دینی حقوق شهروندی». مجله اخلاق زیستی، (۱)، صص. ۳۹-۴۹.
۶. جوادی، امیر (۱۳۹۷). «تأثیر حاکمیت قانون در تأمین حقوق شهروندی». اخلاق زیستی، (۱)، صص. ۳۰-۴۱.
۷. دیلمی، حسن (۱۳۷۱). ارشاد القلوب (جلد ۱). قم: الشریف الرضی.
۸. شادمانی، مهدیه (۱۳۹۵). «حقوق شهروندی از منظر امام خمینی (رحمة الله علیه)». پژوهشنامه حقوق بشری، (۵)، صص. ۹-۲۲.
۹. شبان‌نیا، قاسم و اسدی نسب، محمدحسن (۱۳۹۷). «اصول حاکم بر حقوق شهروندی در اسلام». معرفت، (۲۵۲)، صص. ۲۷-۳۴.
۱۰. عرب عامری، احمد و سرجوانی شیراز، زهرا (۱۳۹۴). «آشنایی با حقوق شهروندی در اسلام، حق حیات غیر مسلمانان در حکومت اسلامی». فصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی، (۹)، صص. ۸۷-۱۱۳.
۱۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۴). فلسفه حقوق (جلد ۳). تهران: شرکت سهامی انتشار.
۱۲. موسوی بجنوردی، سید محمد و مهریزی ثانی، محمد (۱۳۹۲). «حقوق شهروندی از نگاه امام خمینی (رحمة الله علیه)». پژوهشنامه متین، (۶۱)، صص. ۱-۲۴.

۱۳. میررمضانی، سید علی؛ تیرگر، زهرا و فروغی‌نیا، حسین (۱۳۹۵). «جایگاه حقوق شهروندی در پرتو قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران». فصلنامه اندیشمندان حقوق، ۴(۹).
۱۴. نش، کیت (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی سیاسی معاصر (ترجمه محمدتقی دلفروز). تهران: انتشارات نی.

15. Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: thematic analysis and code development. Sage.
16. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, pp. 77-101.
17. Garner, B. (1999). *Black's Law Dictionary*. West Publishing Co.
18. Turner, B. (1993). Contemporary Problems in the Theory of Citizenship. In B. Turner, *Citizenship and Social Theory* (p. 208). USA: City University of New York.

وبسایت‌ها

۱. قاضی‌پور، سجاد (۱۳۹۴). درآمدی بر حقوق شهروندی. بازیابی از: <http://www.mehrbaranhp.blogfa.com>
۲. مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۳). قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. بازیابی از مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی: <https://rc.majlis.ir>

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی